

Autism/ASD och åldrande

2020 10 23
Lena Nylander
Psykiater, med dr
Lund
lena.nylander@skane.se

Lena Nylander 2020

1

Hur definieras autism?

- Enligt DSM-5: två **problemområden (socialt samspel och flexibilitet)**, där båda måste finnas och ha **funnits/orsakat funktionshinder under personens hela liv**
- **Diagnostiken baseras på beteendet (som beror på funktionsnedsättning/bristande förmågor)**
- Kan finnas på alla IQ-nivåer, men är vanligare vid utvecklingsstörning

Lena Nylander 2020

2

Förekomst av autism

- Ca 1 % av befolkningen
- En befolkningsstudie av vuxna, från UK: 0.9%
- Överdiagnostik?
- Många med utvecklingsstörning har ASD (men få har ASD-diagnos, **särskilt bland äldre**)
- "Hög intelligens" är ovanligt hos personer med ASD; däremot har många enstaka starka sidor

Lena Nylander 2020

3

Teorier om brister i **kognitiva funktioner** hos personer med autism

Personer med autism har

- Brister i **mentalisering** (theory of mind/ToM, **kognitiv empati**)
- Brister i **central koherens**
- Brister i **exekutiva funktioner**

Lena Nylander 2020

4

Bristande/svag central koherens

- Detaljerna viktigast, på bekostnad av helheten
- Sammanhanget går förlorat
- Långsam, noggrann
- Kan ej plocka fram kunskap när den behövs
- **Fungerar ej i sociala sammanhang**
- Svårare vid lägre begåvningsnivåer - fragmenterat upplevande

Lena Nylander 2020

5

Den **ojämna kognitiva nivån** som ofta finns vid ASD är ofta ett funktionshinder i sig: leder till felaktiga förväntningar och **orealistiska krav**, eller till understimulans

Lena Nylander 2020

6

Finns symtomen på ASD kvar när personen blir äldre?

- **ASD med utvecklingsstörning:** Kvarstår i vuxen ålder
- **ASD utan utvecklingsstörning** ("Aspergers syndrom") kvarstår i vuxen ålder hos > 70%
- Minskar svårigheter/symtom efter hand i vuxen ålder (utveckling, lärande, bättre coping, större förståelse i omgivningen etc)?
- Vi vet inte mycket – det finns få systematiska studier när det gäller vuxenlivet, och (nästan) inga om äldre (60+)
- Sensoriska problem/perceptionsstörningar tenderar bli värre när personen blir äldre

Lena Nylander 2020

7

7

Lenart Lindqvist, 2004

9 personer med ASD (5 M, 4 F) 68 +

- I vuxen ålder färre problem; ökning igen under åldrandet: **Ångest, sårbarhet för stress, sensoriska problem**
- Bättre självkontroll, bättre kontroll av aggression
- Social klumpighet kvarstår
- Inga vänner; nästan hälften hade aldrig haft någon partner; drygt hälften hade inga barn
- Fler samtidiga sjukdomar när äldre

Lena Nylander 2020

8

8

Lindqvist....

- Psykisk sjukdom: Psykos, depression, OCD-symtom; flera hade ångest/oro
- Flera hade dåliga erfarenheter av psykiatrisk vård
- Åtskilliga hade fixa idéer och mycket fasta rutiner – **att flytta** var ett stort problem, att tvingas slänga saker var svårt
- Flera uttryckte tacksamhet för att de hade lämnats ifred i skolan, och sluppit tvingas in i behandlingsprogram!

Lena Nylander 2020

9

9

Dr Gunilla Brattberg, självbiografi

- Många aspekter, men framför allt ensamhet och **trötthet**, social inskränkning, utanför- och innanförskap

Lena Nylander 2020

10

10

Egna material **ASD 60+/ LN**

- **21 patienter** (16 M, 5 F), f 1935 – 1950.
- Ålder vid diagnos: 49 - 61
- Flera har haft psykiatrisk kontakt i barndomen
- **Forskningsmaterial 21** (18 M, 3 F) födda 1939 – 1965
- Ålder vid diagnos 34+, 8 st 55+
- Olika psykiatriska sjukdomar

Lena Nylander 2020

11

11

Vanliga psykiatriska symtom hos äldre med ASD

- Depression/**dystymi**/bipolär sjukdom
- Ångeststörningar/oro
- OCD-symtom – skilj från autistiska ritualer, "behov av konstans"
- "Reaktiv psykos"
- Psykotiska symtom/schizofreni
- Demens? Här vet vi inget!

Lena Nylander 2020

12

12

Forskningsmaterial n = 601 ASD/LN JADD 2018

- Psykosdiagnos: 12%
- Antipsykotisk medicinering: 71% (84% av ASD + ID)
- Antidepressiva: 55%
- 4 psykofarmaka eller fler: 24%

Lena Nylander 2020

13

13

Äldre med autism

- Vi vet inte hur många äldre som har autism
- Vi vet inte hur många av dem som behöver hjälp, eller vilken hjälp
- I barndomen OCH i ålderdomen är människan mer sårbar, behöver mer stöd och är mer iakttagen av sin omgivning
- I barndom och ålderdom är människor mer utsatta för oönskad fysisk kontakt
- Stödstrukturer/familjen kan svikta/falla bort
- Många med ASD blir mycket ensamma som gamla – mer beroende av samhällets stöd; men några kanske mer "immuna" mot isolering än andra?

Lena Nylander 2020

14

14

Äldre med autism

- Några personer med ASD, som inte diagnostiserats tidigare, kommer att söka/behöva hjälp för psykiatriska och/eller kroppsliga problem när de åldras
- Det är inte säkert att den äldre personen "behöver en diagnos", eller önskar en sådan! Det är däremot säkert att alla behöver insatser utifrån sina behov

Lena Nylander 2020

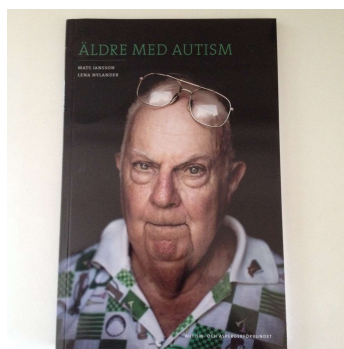
15

15

16

16

Lena Nylander 2020

17

17